

फिशर चा मुद्रा परिमाण सिद्धांत
रोख व्यवहार दृष्टिकोण

Fisher's Quantity Theory
of Money/Cash
Transaction Equation

BY

DR. RAJANI SONTAKKE

ECONOMICS

फिशर चा मुद्रा परिमाण सिद्धांत : प्रस्ताविक

- ▶ सोळाव्या शतकात डेविड ह्युम यांनी मुद्रा परिणाम मूल्याचा संबंध मुद्रा परिमाणाची जोडला. मुद्रा परिमाणाच्या सम दिशेने किंमत पातळी व विरुद्ध दिशेने मुद्रा मूल्य बदलते असे प्रतिपादन केले.
- ▶ हेच वैचारिक सूत्र शास्त्रीय पद्धतीने गणितीय रूपात फिशर यांनी मांडले यालाच **फिशर चा मुद्रा परिमाण सिद्धांत** असे म्हणतात.
- ▶ विसाव्या शतकात मुद्रा परिमाण सिद्धांत लोकप्रिय करण्याचे खरे श्रेय अमेरिकन अर्थशास्त्रज्ञ आयर्विंग फिशर यांना दिले जाते.
- ▶ फिशरच्या मुद्रा परिमाण सिद्धांताला **रोखव्यवहार दृष्टीकोण** किंवा **विनिमय समीकरण** असेही म्हणतात.
- ▶ आयर्विन फिशर च्या मते मुद्रेचे मूल्य **मुद्रेची मागणी** व **मुद्रेच्या पुरवठ्यावर** अवलंबून असते.
- ▶ मुद्रेची मागणी ती प्रामुख्याने वस्तू व सेवांची देवाण-घेवाण करण्याकरिता केली जाते.
- ▶ अल्पकाळात विनिमय मूल्य स्थिर असल्यामुळे मुद्रेची मागणी स्थिर राहते तर मुद्रेच्या पुरवठ्याचा मुद्रेच्या मुल्यावर प्रभाव पडतो.

सिद्धांताची मांडणी

- ▶ “इतर परिस्थिती कायम असताना, मुद्रेच्या परिमाणात होणाऱ्या प्रत्येक परिवर्तनामुळे मूल्य स्तरात प्रत्यक्षपणे प्रमाणशीर बदल होतात.”
- ▶ “Every change in quantity of money in circulation produces , other things being equal, a directly proportionate change in prices.”
- ▶ मुद्रा चे मूल्य दुप्पट झाल्यास वस्तूची किंमत पातळी दुप्पट होते आणि मुद्रा मूल्य निमपट होते याउलट मुद्रेचे परिमाण निमपट झाल्यास वस्तूची किंमत पातळी निमपट होते तर मुद्रा मूल्य दुप्पट होते. तात्पर्य असे की मुद्रा परिमाणाच्या समज दिशेने व प्रमाणशीर वस्तूची किंमत पातळी बदलते तर विरुद्ध दिशेने किंवा व्यस्त प्रमाणात मुद्रा मूल्य बदलते.
- ▶ कोणत्याही वस्तूचे मूल्य हे त्या वस्तूच्या मागणी पुरवठ्याच्या संतुलन आणि निश्चित होते, त्याचप्रमाणे मुद्रा चे मूल्य देखील मुद्रेच्या मागणी-पुरवठा ने निश्चित होते ते पुढील प्रमाणे.....

मुद्रेची मागणी Demand for. money

- ▶ $P. \times T. = PT$
- ▶ मुद्रा ही स्वतः उपभोगाची वस्तू नाही तर ती विनिमय साधन म्हणून उपयोगी असते वस्तू व सेवा खरेदी करण्यासाठी म्हणून समाजाकडून मुद्रेची मागणी केली जाते कोणत्याही देशात एका विशिष्ट काळात समाजाला मुद्रेचे किती परिमाण लागेल हे वस्तू व सेवा यांचे परिमाण आणि त्यांची किंमत पातळी यावरून निश्चित होईल.
- ▶ किंमत पातळी साठी P हे बैजिक अक्षर फिशर ने घेतले आहे तर
- ▶ व्यवहारांसाठी T . बैजिक अक्षर घेतले आहे त्यामुळे
- ▶ मुद्रेची मागणी $= PT. = P. \times T$

मुद्रेचा पुरवठा Supply of Money (MV)

- ▶ मुद्रेचा पुरवठा हा सरकार किंवा पर्यायाने केंद्रीय अधिकोष याकडून होत असतो.
- ▶ सरकारच्या मौद्रिक धोरणानुसार मुद्रेचा पुरवठा होत असतो.
- ▶ एकंदर मुद्रा पुरवठ्याचा विचार केल्यास देशातील एकूण मुद्रेचा पुरवठा हा **M** ह्या बैजिक अक्षराने दर्शविला जातो, तर मुद्रेचा चलन प्रवाह **V** ह्या बैजिक अक्षराने दर्शविला जातो म्हणून,
- ▶ मुद्राचा पुरवठा. = **M**. × **V** = **MV**
- ▶ म्हणून ; **P**. = **MV** ÷ **T**

फिशर चे सुधारित समीकरण

- ▶ $P = \frac{MV + M1 + V1}{T}$
- ▶ P = किंमत पातळी
- ▶ M = विधिग्रहय मुद्रा
- ▶ V = विधी ग्रह मुद्रेचा चलन प्रवेग
- ▶ M1 = प्रत्यय मुद्रा (चेक हंडी अधिकोष विकर्ष इत्यादी)
- ▶ V1 = प्रत्यय मुद्रेचा चलन प्रवेग
- ▶ T = वस्तू व सेवा खरेदी विक्री होणाऱ्या वस्तूंची संख्या.)

फिशर च्या समीकरणाची गृहिते

Assumptions of fishes equation

1. समीकरणातील M, V, T हे घटक स्वतंत्र आहेत या घटकांचा परस्परांवर परिणाम होत नाही.
2. अल्पकाळात V, V_1 व T , हे घटक स्थिर असतात.
3. अल्पकाळात विधिग्राह्य मुद्रा (M) आणि प्रत्यय मुद्रा (M_1) यातील परस्पर प्रमाण स्थिर असते.
4. पी हा निष्क्रिय घटक असतो. तो इतर घटकांना प्रभावित करू शकत नाही परंतु तो इतर घटकांच्या द्वारे मात्र प्रभावित होतो.

मुद्रा परिमाण सिद्धांत वरील आक्षेप

criticism on quantity theory of money

1. हा सिद्धांत अनेक अवास्तविक गृहितकांवर आधारलेला आहे.
2. मुद्रेची मागणी एकक लवचिक नसते.
3. चलन प्रवेगाची कल्पना स्पष्ट नाही.
4. सिद्धांतातील विसंगती.
5. व्यापार चक्राचे स्पष्टीकरण करण्यात असमर्थ.
6. केवळ मुद्रा परिमाण हाच किमतीच्या पातळीवर प्रभाव पडतो असे नाही.
7. किमतीच्या पातळीतील वाढीची प्रक्रिया स्पष्ट नाही.
8. एकांगी सिद्धांत.
9. दीर्घकालीन सिद्धांत.
10. हा खऱ्या अर्थाने सिद्धांतच नाही.



एकदम